

УДК: 004.738

Савченко Зоя В'ячеславівна, науковий співробітник Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ, e-mail: szv5@rambler.ru

МЕРЕЖНІ ЕЛЕКТРОННІ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ ТА НАУКОВИХ УСТАНОВ ЯК НАУКОВІ РЕСУРСИ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Актуальність проблеми визначається необхідністю підвищення ефективності інформаційного забезпечення наукової та освітньої діяльності навчальних закладів та установ НАПН України через створення наукового інформаційного простору електронних бібліотек та базового освітнього порталу.

Питання підвищення якості використання електронних інформаційних ресурсів певною мірою пов'язане з наявністю в організації чи установі електронної бібліотеки. У школах, коледжах, вищих навчальних закладах та й наукових установах України починали свій розвиток найрізноманітніші розробки електронних бібліотек навчального призначення. Такі ЕБ мали локальний характеру із вузько орієнтованими навчальними інформаційними ресурсами, розрахованими на власних користувачів: викладачів, студентів та учнів. У залежності від статусу та структури установ та їх фінансової можливості на досить дорогий технологічний супровід, правове і кадрове забезпечення процесів створення, формування електронних інформаційних ресурсів у он-лайн доступі, все частіше спостерігалися тенденції, коли ЕБ створювалися за принципом мінімальних витрат часу, матеріальних і трудових ресурсів.

Навчальні та наукові ЕБ провідних інститутів та університетів України мають мережні ЕБ, які включають ЕБ за факультетами та науковими підрозділами

Враховуючи структуру наукових установ чи ВНЗ, на думку автора, доцільно притримуватися побудови мережних ЕБ за такою схемою:

1. На першій сторінці сайту ЕБ головної установи чи ВНЗ подається перелік усіх підрозділів установи чи факультетів ВНЗ, а система ЕБ показує підсумкові статистичні дані в цілому по установі чи ВНЗ та статистичні дані за підрозділами чи факультетами.

1.1. На наступній сторінці сайту за кожним із підрозділом установи подається перелік їх відділів, (за факультетами можна вказати спеціальності підготовки студентів). Також система надає підсумкові статистичні дані за відділами підрозділів установи. (Приклад наукової ЕБ Національної академії педагогічних наук України (НАПН України). (Рис.1), сторінка за Науковими установами сайту <http://lib.iitta.gov.ua/>)

1.1.2. Наступні сторінки сайту надають перелік наукових співробітників відділів як авторів інформаційних ресурсів наукової ЕБ, подаються статистичні дані за кожним автором: за роками, типом ресурсу чи тематикою роботи.

Електронна бібліотека НАПН України

Головна | Про сайт | Перегляд за Роками | Перегляд за Темою класифікатора | Перегляд за Науковими установами
Перегляд за Науковою темою

Ви увійшли як н.с. З.В. Савченко | [Управління депозитами](#) | [Управління записами](#) | [Профіль](#) | [Зберегти пошуки](#) | [Перегляд](#) | [Admin](#) | [IRStats](#) | [Dashboards](#) | [Вийти](#)

[English](#) | [Очистити Cookie](#) - вказати мову в налаштуваннях

Перегляд за установою та за роками

Будь ласка, виберіть значення для перегляду із списку нижче.

- [Національна академія педагогічних наук України \(500\)](#)
  - [Інститут інформаційних технологій і засобів навчання \(500\)](#)
    - [Відділ комп'ютерно-орієнтованих систем навчання і досліджень \(83\)](#)
    - [Відділ електронних інформаційних ресурсів і мережних технологій \(105\)](#)
    - [Відділ інформатизації навчально-виховних закладів \(75\)](#)
    - [Відділ дослідження і проектування навчального середовища \(69\)](#)
    - [Інформаційно-аналітичний відділ педагогічних інновацій \(66\)](#)
    - [Відділ лабораторних комплексів засобів навчання \(94\)](#)

Рис.1

Найбільш цікавим прикладом мережних ЕБ ВНЗ може слугувати наукова ЕБ Московського державного університету. Користувачам нескладно отримати матеріали за тематикою викладання предметів у цьому ВНЗ за простим та логічним інтерфейсом сайту ЕБ університету та подальшим поданням сайтів ЕБ усіх факультетів <http://www.msu.ru/resources/>, які подають електронні версії матеріалів з предметів, що вивчаються за даною спеціальністю кожного з відділень університету по кожному курсу навчання.

Найбільш сучасними по відношенню до реалізації функціональних можливостей пошуку інформаційних ресурсів у світовому науково-інформаційному просторі, є віртуальні ЕБ у глобальній мережі Інтернет.

Питання базових основ створення та функціонування інформаційного простору електронних бібліотек наукових і навчальних закладів, технології створення електронних бібліотек на основі програмного забезпечення EPrints було досліджено й впроваджено при створенні дослідного зразка ЕБ НАПН України. Результати дослідження висвітлені в колективній монографії «Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів» (посилання <http://lib.iitta.gov.ua/606/>). У цій роботі визначено передумови проектування та впровадження електронних бібліотек наукових і навчальних

закладів, проаналізовано зарубіжний досвід створення і використання електронних бібліотек, організаційно-інформаційне забезпечення наукової діяльності в НАПН України.

Досвід побудови наукової ЕБ на основі наукових ресурсів Інституту інформаційних технологій і засобів навчання допоможе створенню єдиного наукового інформаційного простору електронних бібліотек підвідомчих установ НАПН України, які будуть долучатися до мережі віртуальних електронних бібліотек. Створення віртуальних електронних бібліотек установами НАПН України з приєднанням до загальної мережі ЕБ, дозволить значно зменшити витрати на реалізацію електронної бібліотеки кожної з установ.

Сьогодні вже неможливо уявити використання персонального комп'ютера без доступу до найрізноманітніших мереж інформаційних ресурсів. Ці ресурси зосереджені як у локальних обчислювальних мережах - у рамках одного підприємства або фірми, так і в глобальних Інтернет мережах і системах, що охоплюють цілі території, країни і весь світ.

Побудова Національної науково-освітньої інформаційної мережі України є необхідним етапом подальшого розвитку сфер науки і освіти. Вона повинна мати значне інтелектуальне наповнення, вміщувати бази даних і знань з різних напрямків науки і освіти, електронні бібліотеки, системи пошуку інформації, забезпечувати спільне віддалене користування потужними обчислювальними ресурсами, роботу в режимі віртуальних наукових і освітніх лабораторій, здійснювати мультисервісну обробку інформації (графічну, відео - та аудіо інформації).

Застосування комп'ютерних мереж у сфері освіти пов'язано з розробкою новітніх освітніх та навчальних програм, застосуванням Інтернет-технологій у навчальному процесі, створенням електронних бібліотек, довідково-інформаційних систем, систем менеджменту в освіті, автоматизацією та інформаційним супроводом документів про освіту (система «Освіта»), використанням спеціалізованих банків даних і знань, дистанційним навчанням.

Основна ідея, покладена в основу побудови мережної електронної бібліотеки, полягає в формуванні цілісного зібрання та збереження наукових інформаційних ресурсів, які створювалися в наукових установах НАПН України внаслідок наукової діяльності співробітниками цих установ. На перший погляд можна вважати, що мережна бібліотека являє собою інформаційну модель накопичення наукових видань, що включають сукупність її суб'єктів і об'єктів та зв'язок між ними. Така модель обумовлює необхідність реалізації збору, накопичення, збереження та можливості отримання цих ресурсів для використання користувачами як мережної наукової електронної бібліотеки наукових праць усієї системи НАПН України.

Організаційною засадою реалізації проекту створення мережної електронної бібліотеки наукових установах НАПН України є зацікавленість науковців і установ висвітлення у

світовому інформаційному просторі внесків українських вчених, їх досягнень у дослідженнях, відкриттях та внесків у розвиток вітчизняної та світової педагогічної науки.

Побудова ЕБ вимагає організації власної універсальної інформаційної системи, формування єдиного технологічного комплексу для створення, обробки, збору, збереження та використання різноманітної за змістом електронної інформації та метаінформації.

Суб'єктами предметної галузі наукової ЕБ є: українські вчені, які внесли вагомий внесок у розвиток вітчизняної та світової науки; установи, що сприяли розвитку української науки (дослідницькі інститути, вищі навчальні заклади, бібліотеки тощо).

Об'єктами виступають праці науковців, дослідження і розробки за науковими тематиками установ, патенти, науково-технічні досягнення чи інші видання та публікації (монографії, статті та інші праці, що можна розглядати як наукове надбання установи).

За Звітом про діяльність НАПН України за 2011 рік, об'єктами предметної галузі наукової ЕБ вважають результати наукових досліджень членів Академії та науковців підвладних установ, якими було опубліковано понад три тисячі праць, у тому числі 89 монографій, 136 підручників і навчальних посібників, 138 методичних посібників і рекомендацій, 49 словників і довідників, випущено 133 збірники наукових праць, підготовлено 77 навчальних програм і концепцій та 3016 статей у фахових виданнях. Суб'єктами мережної наукової ЕБ НАПН України є 17 підвладних установ НАПН України, вчені та наукові співробітники, що за Звітом, становлять 1416 осіб.

У рамках започаткованого проекту створення мережного зібрання віртуальних ЕБ установ НАПН України формуються зібрання наукових інформаційних ресурсів кожної установи, яка приймає участь у цьому проекті.

Сучасна електронна бібліотека – це складний інженерний організм, який потребує не тільки фінансових затрат, а й професійних підходів та уваги до безпеки і збереження електронних ресурсів. Проблема збереження електронних ресурсів бібліотек є комплекс проблем, що складається з технологічної проблеми та проблеми навчання користувачів бібліотек та бібліотечних працівників новим інформаційним технологіям та технологіям Інтернет. Для збереження електронних ресурсів ЕБ необхідно мати справу з читачами, підготовленими для професійної роботи з електронними ресурсами.

Для накопичення та професійного використання електронних ресурсів ЕБ необхідно провести навчання та тренінги користувачів ЕБ, надати інструкцію для пересічних читачів по підготовці до пошуку та роботи із електронними ресурсами бібліотеки.